

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО CRIMINAL LAW AND CRIMINOLOGY; PENAL ENFORCEMENT LAW

<https://doi.org/10.26565/2075-1834-2022-34-15>

УДК 343.213.7

А. О. БЕГУНЦ

аспірант юридичного факультету

E-mail: a.o.begunc@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2067-1912>

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

м. Харків, 61022, майдан Свободи 4.

ФЕНОМЕН ІМУНІТЕТІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ. *Вступ.* У статті здійснюється аналіз поки що мало дослідженого феномену імунітетів різних категорій осіб у кримінальному праві України. Визначаються правові підстави існування практики надання державою гарантій незастосування відповідальності певним суб'єктам, котрі вчиняють діяння, подібні до кримінальних правопорушень. Доцільність проведення цих досліджень визначається потребою удосконалення нормативного регулювання правовідносин у кримінальному праві України.

Метою дослідження є спроба конкретизувати природу об'єктивно існуючого в кримінальному праві України феномена, який проявляється у обумовленому статусом особи, яка вчинила передбачене кримінальним законом діяння, правомірному незастосуванні до неї засобів кримінально-правового характеру (впливу).

Методи дослідження, використані в публікації, об'єднують застосування діалектичного, догматичного, порівняльного методів, а також системного аналізу.

Короткий зміст основних результатів дослідження. З урахуванням традиційного погляду на процес застосування кримінального права відзначено, що не всі діяння, які відповідають за своїми ознаками кримінальним правопорушенням, тягнуть застосування до особи кримінальної відповідальності або застосування інших заходів кримінально-правового характеру. Деякі учасники кримінально-правових відносин мають переваги перед іншими. Їм надаються гарантії про те, що жодні обмеження прав і свобод, передбачені Кримінальним кодексом України, до них не застосовується за будь-які або за окремі дії. Такі гарантії утворюють імунітети в кримінальному праві. Розглядаються деякі підстави таких імунітетів, передбачені міжнародним та національним парламентським правом. Звернено увагу на відсутність належного регулювання цього питання безпосередньо в кримінальному законодавстві. Підтримано необхідність доповнення кримінального законодавства положеннями щодо імунітетів особи.

Висновки. Імунітети в кримінальному праві можна розуміти як зумовлені специфікою правового статусу особи обмеження, особливості або заборони на застосування до неї будь-яких чи певних заходів кримінально-правового впливу за діяння, котре збігається за ознаками із кримінальним правопорушенням, або невизнання вчиненого нею такого діяння кримінальним правопорушенням. Відмова держави від повноважень застосовувати кримінально-правові заходи до особи у зв'язку із наявним у неї імунітетом є реально існуючим феноменом. Для забезпечення належного спеціального режиму реалізації кримінально-правових відносин за участю наділених імунітетом осіб, зазначений феномен має отримати належне унормування в законодавстві про кримінальну відповідальність.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: кримінальне право, кримінальна відповідальність, правовий імунітет, дипломатичний імунітет, бойовий імунітет.

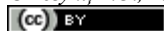
Як цитувати: Бегунц А. О. Феномен імунітетів у кримінальному праві України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Право»*. 2022. Вип. 34. С. 126-132. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2022-34-15>

In cites: Begunts A. O. The phenomenon of immunities in the criminal law of Ukraine. *The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University, Series «Law»*, (34), P. 126-132. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2022-34-15>

Виклад основного матеріалу. Кримінально-правова система сьогодні побудована таким чином, що взаємні права й обов'язки

залучених до її функціонування суб'єктів реалізуються виключно через кримінально-правові відносини (охоронні або регулятивні).

© Бегунц А.О., 2022

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0

У структурі останніх теоретики кримінального права виділяють кілька необхідних елементів (складників): суб'єктів, об'єкти, норми, які їх регулюють, зовнішні умови існування й розвитку цих відносин, належні юридичні факти[1, с. 150–190].

Зокрема, не викликає заперечень, що суб'єктами, які взаємодіють у цих відносинах, є, як правило, фізичні особи, у відносно незначній кількості випадків – юридичні особи, й в усіх випадках – держава, яку в реальності презентують її «агенти» (службові особи органів охорони правопорядку, прокуратури, органів кримінальної юстиції, органів й установ виконання кримінальних покарань).

З числа суб'єктів зазначених правовідносин перш за все слід виділити особу, котра створює юридичний факт вчиненням акту поведінки (дії, бездіяльності чи їх поєднання), який підлягає офіційній оцінці крізь призму норм позитивного кримінального права із подальшим визначенням наявності (чи відсутності) підстав для застосування заходу кримінально-правового характеру (карального, репресивного, заохочувального, виховного, психокоригуючого[2, с. 24–49]), визначення його виду й міри або обґрунтування наявності й класифікації підстав відмови у його застосуванні. Власне, саме такого суб'єкта як «творця» правопороджуючого юридичного факту кримінально-правова система й тримає у фокусі уваги. У ході динамічного руху кримінально-правових відносин він, залежно від конкретних обставин, у одних випадках визнається винуватим й засуджується до кримінального покарання, в інших – звільняється від покарання або зазнає звільнення від кримінальної відповідальності чи застосування інших передбачених кримінальним законом заходів впливу (примусових заходів медичного або виховного характеру тощо).

У кримінальному праві України існує й практика надання певним суб'єктам, котрі можуть вчиняти діяння, за зовнішніми ознаками подібні до кримінальних правопорушень (тобто кримінально значимі акти поведінки), гарантій незастосування відповідальності за це. Наприклад, не зважаючи на існування конкретних кримінально-правових заборон щодо посягань на особу, її життя, волю, власність не тягне наслідку у виді кримінальної відповідальності обмеження особистої волі людини, вчинене працівником

поліції при її затриманні як правопорушника, ліквідація військовослужбовцем під час бойового зіткнення ворожого солдата, вилучення державним виконавцем чужого майна попри незгоду його власника, засудженого до конфіскації. Частиною 4 ст. 6 Кримінального кодексу (далі – КК) України взагалі вилучено з-під юрисдикції органів національної юстиції дипломатичних працівників, тобто гарантовано незастосування до них передбаченої цим законом відповідальності за будь-яке вчинене на території України кримінальне правопорушення.

У літературі відзначається існування в кримінальному праві феномену «не-злочинів», тобто «поведінки, надзвичайно схожої на злочини, але яка не є злочином»[3, с. 184]. Таким чином, сфера його дії охоплює, поряд з іншим, правовідносини, породжені кримінальними значимими, але при цьому некараними актами поведінки особи (у даному випадку мова іде не про випадки протиправного ухилення правопорушника від кримінальної відповідальності, а саме про правомірне її незастосування). Тому ці правовідносини потребують кримінально-правового регулювання та унормування.

У доктрині кримінального права основним об'єктом уваги є переважно питання забезпечення відповідальності особи. Проблематика регулювання правомірної відмови від реалізації відповідальності досліджена в цій галузі значно менше. Тим чи іншим чином її торкалися в своїх роботах Ю. Баулін, В. Гришук, О. Дудоров, О. Житний, В. Кузнецов, І. Митрофанов, А. Музика, Н. Орловська, Б. Орловський, Ю. Пономаренко, Є. Стрельцов, П. Фріс, М. Хавронюк, П. Хряпінський, А. Яценко та деякі інші фахівці. Найбільшу увагу їй приділено в дослідженнях О. Козаченка. Водночас, в наявних публікаціях поки що не здійснено в достатній мірі комплексне опрацювання такої проблематики. Наразі вона вирішується й пояснюється здебільшого ситуативно й оцінюється за нормами різних інститутів кримінального права (обставин, які виключають кримінальну протиправність діяння, звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від покарання, суб'єкта кримінального правопорушення, меж дії кримінального закону в просторі тощо). Наразі лише О. Козаченко запропонував пояснення інструментальних властивостей кримінально-

правових заходів в умовах дії правових імунітетів [4, с. 393–432].

Метою цієї публікації є спроба конкретизувати природу об'єктивно існуючого в кримінальному праві України феномена, який проявляється у обумовленому статусом особи, котра вчинила передбачене кримінальним законом діяння, правомірному незастосуванні до неї засобів кримінально-правового характеру (впливу).

Для опрацювання цієї проблематики в роботі використовується традиційна для кримінально-правових досліджень методологія, яка об'єднує застосування діалектичного, догматичного, порівняльного методів, а також системного аналізу.

На перший погляд, поставлене на обговорення питання виглядає відходом від деяких основоположних ідей сучасного кримінального права, зокрема тієї, згідно якої особи, які вчинили однаковий акт поведінки, описаний в заборонній кримінально-правовій нормі, мають розглядатись при реагуванні держави на вчинене як рівні між собою. Така максима відома як принцип рівності в кримінальному праві. Її джерелом є Конституція України, в статті 24 якої проголошується, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом, а також визнається неможливим встановлення привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [5].

Втім, рівність осіб перед законом коригується ідеями диференціації й індивідуалізації кримінально-правового впливу, який вимагає урахування особливостей, якими право наділяє суб'єкта, або які притаманні йому за природою. Наприклад, закон проголошує гендерну рівність й забороняє вводити привілеї або обмеження за ознакою статі. Водночас КК України містить приписи, згідно яких статі особи розширює число можливих варіантів реалізації кримінальної відповідальності. Наприклад, звільнення від покарання з випробуванням за ст. 79 КК України може бути застосоване виключно щодо засудженої жінки [6]). Отже, в процесі регулювання й охорони суспільних відносин держава фактично використовує спеціальні режими з урахуванням особливостей суб'єкта, поведінка якого «зрушила» відповідні

правовідносини [7]. Тому навряд чи відповідає дійсності твердження, що всі суб'єкти у кримінальному праві мають нести відповідальність незалежно від статусу та стану, в якому вони перебували на момент вчинення діяння чи притягнення їх до відповідальності. Надання тим чи іншим особам спеціального статусу, таким чином, є для кримінального права України принципово допустимим.

Далі звернемо увагу на те, що кримінально-правова система не функціонує ізольовано від інших елементів національної й міжнародної правових систем. Відповідно, крім норм матеріального й процесуального кримінального права, на обсяги і межі прав та обов'язків суб'єктів, які діють в ній, впливають приписи інших галузей права (конституційного, міжнародного, цивільного тощо). Деякі з них надають певним особам «преференції» (пільги, додаткові можливості, винятки), котрі відрізняють їх від інших суб'єктів, які перебувають у таких самих правозначимих (у тому числі й кримінально-правових) ситуаціях. Наприклад, правило незастосування кримінальної відповідальності до дипломатичного агента ґрунтується на статті 31 Віденської конвенції про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 року, згідно з частиною першою якої він «користується імунітетом від кримінальної юрисдикції держави перебування» [8]. Тобто, яке б кримінальне правопорушення не вчинив дипломат, ані кримінальна відповідальність, ані інші передбачені кримінальним законом країни його легального перебування обмеження прав і свобод до нього не застосовуються. Очевидно, дипломатичний імунітет – найбільш відомий вид такого феномену з існуючих в кримінальному праві. Втім, він далеко не єдиний.

Інший приклад обмежень повноваження держави карати також походить зі сфери міжнародного права. Ухваливши Закон «Про приєднання України до Угоди про привілеї та імунітети Міжнародного кримінального суду» від 18 жовтня 2006 року № 254-V наша держава приєдналася до зазначеного міжнародного договору (укладеного 10 вересня 2002 року) із заявою, за якою на території України громадянам України, а також іншим особам, які постійно проживають в Україні, надаються лише такі привілеї та імунітети, що визначені у статті 23 зазначеного договору [9]. Остання містить

норму, згідно якої держава-учасниця може визнати, що особи, які забезпечують діяльність Міжнародного кримінального суду (далі – МКС) на її території користуються обмеженим числом привілеїв й імунітетів настільки, наскільки це необхідно для незалежного виконання їх функцій або явки в МКС або дачі показань у МКС, у тому числі імунітетом від будь-якого судового процесу стосовно всього сказаного або написаного ними й усіх дій, здійснених нею під час виконання нею доручень МКС, або у зв'язку з її явкою в МКС або дачею показань, причому імунітет продовжує надаватися навіть після того, як така особа припинила виконувати доручення Суду, або після її явки в Суд або дачі в ньому показань [10].

Отже, для забезпечення діяльності МКС Україна відмовилась від застосування до певних осіб заходів, які можуть бути реалізовані в рамках «будь-якого судового процесу». Зважаючи на те, що всі заходи кримінально-правового впливу (покарання, звільнення від нього, звільнення від кримінальної відповідальності, примусові заходи медичного характеру тощо) наразі в Україні можуть застосовуватися виключно судом шляхом відповідного процесу, то визнаний за цим договором імунітет у матеріально-правовому сенсі означає, що за дії чи бездіяльність, які вчинив громадянин України (інша особа, яка постійно проживає в Україні), ці заходи не можуть бути застосовані. Тобто, виходячи з зазначеного міжнародного договору, якщо сказане чи написане особою, інші її дії, вчинені у зв'язку із явкою в МКС, є кримінально протиправними, Україна не має повноважень для застосування за них кримінальної відповідальності. Наприклад, якщо для своєчасної явки в цей суд для допиту як потерпілого військовослужбовець вчиняє непокору командирові (хоч це й містить ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ст. 402 КК України), або якщо з такою ж метою засуджений до обмеження волі без належного дозволу залишить установу, в якій відбуває покарання (хоч це й містить ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ст. 390 КК України), або якщо службова особа, допитана в МКС як свідок, розголошує при цьому відомості, що містять державну таємницю (хоч це й містить ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ст. 328 КК України) тощо. За таких

обставин виконання міжнародної угоди хоч і не вимагає визнання правомірності подібних діянь, але унеможлиблює реалізацію державою своїх повноважень на застосування передбачених її законодавством обмежень прав і свобод особи, яка їх чинить. Тобто, для застосування заходів кримінально-правового впливу такі особи (функціонер МКС, свідок, потерпілий у справах, що розглядаються цією установою міжнародної кримінальної юстиції) в певних випадках стають «недосяжними», а для органів, які ці заходи застосовують – «недоторканими».

Особливий правовий статус, який перешкоджає застосуванню до особи кримінальної відповідальності, надається й нормами внутрішнього права. Так, стаття 80 Конституції України проголошує, що народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп [5]. У статті 27 Закону України «Про статус народного депутата» до цього переліку підстав некараності додано також здійснення депутатських повноважень [11]. Тобто в межах депутатського індемнітету (який наразі є залишком депутатського імунітету, скасованого з 2020 року) вітчизняне парламентське право не дозволяє застосовувати кримінальну відповідальність за вчинене за певних умов парламентарем діяння, навіть якщо воно міститиме склад кримінального правопорушення. Наприклад, він не підлягає кримінальній відповідальності за статтею 111-1 КК України «Колабораційна діяльність» за висловлювання публічного заперечення здійснення збройної агресії проти України, якщо його вчинено в стінах парламенту. Хоч при цьому застосування саме такого кримінально-правового наслідку (виключення кримінальної відповідальності) не можна обґрунтувати жодним з приписів законодавства про кримінальну відповідальність, що свідчить про прогалини у ньому.

Правові імунітети надаються особі й утворюють її особливий правовий статус не довільно. Вони захищають певних суб'єктів від можливого втручання в їхню діяльність, від обмежень їхніх прав, свобод та законних інтересів, які можуть загрожувати реалізації їх повноважень. Так, в міжнародному праві їх було створено для забезпечення сприятливих умов здійснення представницьких функцій агентами (офіційними представниками

високого рівня) суб'єктів міжнародного права – суверенних держав, їх об'єднань, міжнародних організацій, а також спеціальних місій [12, с. 61–73]. Тобто дипломатичний імунітет має публічне значення. Недоторканність народних депутатів, як наголосив Конституційний Суд України, також не є особистим привілеєм, індивідуальним правом народного депутата України, а має публічно-правовий характер; вона спрямована на забезпечення народного депутата України від незаконного втручання в його діяльність, на забезпечення безперешкодного та ефективного здійснення ним своїх функцій та належного (нормального) функціонування парламенту [13].

У наведених вище випадках міжнародно-правові й конституційно-правові гарантії незастосування кримінальної відповідальності імплементуються в кримінально-правову систему та стають її частиною в силу субординаційних відносин з міжнародним правом й вітчизняним Основним Законом. З цього слідує, що кримінальне право не може усуватись від забезпечення в межах свого предмету імунітетів, гарантованих іншими правовими галузями.

Деякі гарантії «недосяжності» особи для кримінально-правових санкцій заохочують виконання нею певних обов'язків. Так, очевидний прогрес в унормуванні підстав й умов незастосування державою кримінальної відповідальності за певні дії громадян і службових осіб відбувся в обставинах воєнного часу, коли активізувалось обговорення категорії «бойовий імунітет». За спостереженнями Ю. Бауліна, нині держава здійснює певне свідоме «звуження» своїх владних повноважень у кримінально-правових, кримінально-процесуальних й кримінально-виконавчих відносинах, що зумовлює симетрично розширення прав і повноважень осіб, які вступають із державою в публічні правовідносини унаслідок вчинення акту кримінально значимої поведінки. Зокрема, фахівець аналізує внесені до КК України зміни щодо розширення прав членів громадянського суспільства під час війни (частини 2 та 3 статті 43-1 цього кодексу), реалізуючи які особа не підлягає кримінальній відповідальності за застосування зброї (озброєння), бойових припасів або вибухових речовин проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України, а також за пошкодження чи знищення у зв'язку з цим майна. До цього ж переліку

Ю. Баулін включив і розширення повноважень на заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам у ситуації бойового імунітету [14, с. 45–52].

Нагадаємо, що згідно зі статтею 1 Закону України «Про оборону України» бойовий імунітет – це звільнення осіб, уповноважених на участь в обороні України, а також осіб, визначених Законом України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України», від відповідальності, у тому числі кримінальної, за втрати особового складу, бойової техніки чи іншого військового майна, наслідки застосування збройної та іншої сили під час відсічі збройної агресії проти України або ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту, виконання інших завдань з оборони України із застосуванням будь-яких видів зброї (озброєння), настання яких з урахуванням розумної обачності неможливо було передбачити при плануванні та виконанні таких дій (завдань) або які охоплюються виправданим ризиком, крім випадків порушення законів та звичаїв війни або застосування збройної сили, визначених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [15].

Бойовий імунітет надається наразі двом групам суб'єктів. До першої належать особи, які відповідно до своїх повноважень беруть участь в обороні України (у зв'язку із цим пропонується визначати їхній імунітет як військовий бойовий). Друга група наділяється бойовим імунітетом не у зв'язку із професійними чи службовими обов'язками; він надається як визнання природного права будь-якої людини брати участь у збройному захисті своєї Батьківщини від агресора (цивільний бойовий імунітет) [16, с. 114–119]. Обидві групи захисників Батьківщини через статус бойового імунітету заохочуються до активної відсічі агресору, а вона апріорі не може здійснюватись без руйнуючого впливу на зовнішнє середовище. Як слушно відзначає Ю. Баулін, «вочевидь, що при застосуванні зброї (озброєння) і сили в ситуації бойового імунітету спричиняється шкода інтересам юридичних і фізичних осіб, інтересам суспільства і держави, за заподіяння якої виключається кримінальна відповідальність уповноважених осіб. Зрозуміло, що це пов'язане з обмеженням прав потерпілих осіб, яким спричиняється як фізична, так і матеріальна шкода. В той же час, наявність

бойового імунітету є одною із важливих гарантій діяльності осіб, які застосовують зброю у період бойових дій» [14, с. 50].

Як бачимо, нормативною базою, яка наразі здатна наділяти особу особливим кримінально-правовим статусом, який зумовлює некараність її дій, є численні приписи національного та міжнародного права. Неважко помітити, що в них найчастіше подібний статус позначається з використанням категорії «імунітет», а також те, що вона в КК України наразі не відсутня. Нерозробленим є й саме визначення імунітету в кримінальному праві. Так, за одним із них (авторства О. Козаченка) «під правовим імунітетом, який знаходить своє відображення у кримінальному законодавстві, слід розуміти окреме юридичне виключення, яке базується на визнанні соціальних, культурних, міжнародно-правових цінностей, має особистісний характер, і в межах такого виключення особа звільняється від застосування кримінально-правових заходів» [4, с. 404].

Слід відзначити, що в Проекті Кримінального кодексу України (далі – Проект КК), над яким наразі працюють провідні вітчизняні фахівці, передбачається певне унормування імунітетів. Так, в статті 1.4.7 Проекта КК «Наявність дипломатичного або іншого імунітету» передбачено, що наявність імунітету, передбаченого Конституцією України або міжнародним договором України, виключає застосування засобів кримінальної відповідальності до особи, яка наділена таким імунітетом, за вчинене нею діяння. Стаття 2.9.11 Проекта КК «Бойовий імунітет» визнає правомірність спричинення шкоди внаслідок діяння

військової службової особи чи іншого військовослужбовця, добровольця Сил територіальної оборони Збройних Сил України, працівника правоохоронного органу [17]. Як бачимо, категорію «імунітет» в рамках кримінального права передбачається використовувати, що заслуговує на підтримку. Водночас, застосування її лише для обґрунтування меж дії КК в просторі й розширення переліку обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння, видається недостатнім.

Підводячи підсумки проведеному дослідженню акцентуємо увагу на тому, що відмова держави від повноважень застосовувати кримінально-правові заходи до особи у зв'язку із наявністю в неї імунітету є реально існуючим феноменом. Його правова природа є міжгалузєвою, оскільки переважно імунітети встановлюються іншими галузями права – вітчизняного чи міжнародного. Для забезпечення належного спеціального режиму реалізації кримінально-правових відносин при вчиненні особою, що наділена імунітетом, кримінально значущого діяння, зазначений феномен має отримати належне унормування в законодавстві про кримінальну відповідальність, що вимагає подальших досліджень зазначеної проблеми. При цьому імунітети в кримінальному праві можна розуміти як зумовлені специфікою правового статусу особи обмеження, особливості або заборони на застосування до неї будь-яких чи певних заходів кримінально-правового впливу за діяння, котре збігається за ознаками із кримінальним правопорушенням, або невизнання вчиненого нею такого діяння кримінальним правопорушенням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Митрофанов І. І. Актуальні проблеми регулювання відповідальності у кримінальному праві: монографія. Одеса: Фенікс, 2017. 450 с.
2. Яценко А. М. Застосування заходів кримінально-правового характеру: монографія. Харків: ХНУВС, 2014. 349 с.
3. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: Київ: Юрисконсульт, 2006. 1048 с.
4. Козаченко О. В. Кримінально-правові заходи в Україні: культурно-антропологічна концепція: монографія. Миколаїв: Іліон, 2011. 504 с.
5. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. URL: [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254 к/96-вр](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%20к/96-вр) (дата звернення: 12.07.2022).
6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
7. Бегунц А. О. Принцип рівності та імунітет особи в кримінальному праві (питання співвідношення) // Регіональна політика ЄС: концепції, напрямки, значення для України: тези доповідей Міжнародної науковопрактичної конференції (м. Харків, 23 квітня 2021 року). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2021. С. 262–265.

8. Віденська конвенція про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 року. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_048.
9. Про приєднання України до Угоди про привілеї та імунітети Міжнародного кримінального суду: Закон України від 18 жовтня 2006 року № 254-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254-V#Text>.
10. Угода про привілеї та імунітети Міжнародного кримінального суду від 10 вересня 2002 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_f62#Text.
11. Про статус народного депутата України: Закон України від 17 листопада 1992 року № 2790-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text>.
12. Сироїд Т.Л. Міжнародне публічне право: Навчальний посібник. Харків: ТОВ «Прометей-Прес», 2005. 244 с.
13. Висновок Конституційного суду України від 19 червня 2018 року № 2-в/2018 у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України) (реєстр. № 7203) вимогам статей 157 і 158 Конституції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002v710-18#Text>.
14. Баулін Ю.В. Убезпечення прав і свобод громадян у сфері протидії кримінальним правопорушенням в умовах війни. *Українська кримінальна юстиція в умовах війни: матеріали VIII (XXI) Львівського форуму кримінальної юстиції (м. Львів, 9–11 червня 2022 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів: ЛьвДУВС, 2022. 272 с.*
15. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>.
16. Бегунц А.О. Кримінально-права характеристика цивільного бойового імунітету // *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. Вип. 72 (2). С. 114–119.*
17. Текст проекту нового Кримінального кодексу України. Станом на 30.12.2022 р. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2022/12/30/1-kontrolnyj-tekst-proektu-kk-30-12-2022.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 01.10.2022

Стаття рекомендована до друку 17.11.2022

A. O. BEGUNTS

PhD student, Faculty of Law

E-mail: a.o.begunc@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2067-1912>

V. N. Karazin Kharkiv National University

Kharkiv, 61022, Svobody square, 4

IMMUNITY PHENOMENON IN THE CRIMINAL LAW OF UKRAINE

ABSTRACT. *Introduction.* The article analyzes the phenomenon of immunities of different categories of persons in the criminal law of Ukraine, which has not yet been researched. The legal grounds for the existence of the practice of providing state guarantees of non-applicability of liability to certain subjects who commit acts similar to criminal offenses are determined. The expediency of conducting these studies is determined by the need to improve the normative regulation of legal relations in the criminal law of Ukraine.

The purpose of the research is an attempt to specify the nature of the objectively existing phenomenon in the criminal law of Ukraine, which manifests legitimation of non-application of criminal-legal means (influence) to person, determined by the status of a person who has committed an act prescribed by the criminal law.

The research methods used in the publication combine the use of dialectical, dogmatic, comparative methods, as well as systemic analysis.

Summary of the main results of the study. Taking into account the traditional view of the process of application of criminal law, it was noted that not all actions that meet the characteristics of a criminal offense entail the application of criminal liability to a person or the application of other measures of a criminal law nature. Some participants in criminal legal relations have advantages over others. They are given guarantees that no restrictions on rights and freedoms provided for by the Criminal Code of Ukraine apply to them for any or individual actions. Such guarantees form immunities in criminal law. Some grounds for such immunities provided by international and national parliamentary law are considered. Attention was drawn to the lack of proper regulation of this issue directly in the criminal legislation. The need to supplement the criminal legislation with provisions on personal immunities is supported.

Conclusions. Immunities in criminal law can be understood as restrictions, peculiarities or prohibitions on the application of any or certain measures of criminal law influence to him due to the specifics of a person's legal status for an act that coincides in terms with a criminal offense, or failure to recognize such an act committed as a criminal offense. The state's denial of the authority to apply criminal legal measures to a person in connection with the person's immunity is a real phenomenon. In order to ensure an appropriate special regime for the implementation of criminal-law relations with the participation of persons endowed with immunity, the specified phenomenon should receive proper regulation in the legislation on criminal liability.

KEY WORDS: *criminal law, criminal responsibility, legal immunity, diplomatic immunity, combat immunity.*

REFERENCES

1. Mitrofanov I. I. Actual problems of liability regulation in criminal law: monograph. Odesa: Phoenix, 2017. 450 p.
2. Yashchenko A. M. Application of measures of a criminal-legal nature: monograph. Kh.: KhNUVS, 2014. 349 p.
3. Havronyuk M. I. Criminal legislation of Ukraine and other countries of continental Europe: comparative analysis, problems of harmonization: K.: Juryconsult, 2006. 1048 p.
4. Kozachenko O. V. Criminal and legal measures in Ukraine: cultural and anthropological concept: monograph. Mykolaiv: Ilion, 2011. 504 p.
5. The Constitution of Ukraine: adopted at the fifth session of the Verkhovna Rada of Ukraine on June 28, 1996. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254_k/96-вр (access date: July 12, 2022).
6. Criminal Code of Ukraine dated April 5, 2001. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
7. Begunts A. O. The principle of equality and immunity of a person in criminal law (the issue of correlation) // Regional policy of the EU: concepts, directions, significance for Ukraine: theses of reports of the International Scientific and Practical Conference (Kharkov, April 23, 2021). Kharkiv: KhNU named after V. N. Karazin, 2021. P. 262–265.
8. Vienna Convention on Diplomatic Relations of April 18, 1961. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_048.
9. On the accession of Ukraine to the Agreement on Privileges and Immunities of the International Criminal Court: Law of Ukraine dated October 18, 2006 No. 254-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254-V#Text>.
10. Agreement on Privileges and Immunities of the International Criminal Court of September 10, 2002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_f62#Text.
11. On the status of People's Deputy of Ukraine: Law of Ukraine of November 17, 1992 No. 2790-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text>.
12. Syroid T.L. International public law: Study guide. Kh.: "Prometheus-Press" LLC, 2005. 244 p.
13. Opinion of the Constitutional Court of Ukraine dated June 19, 2018 No. 2-v/2018 in the case of a constitutional appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine on the provision of an opinion on the compliance of the draft law on amendments to Article 80 of the Constitution of Ukraine (regarding the inviolability of people's deputies of Ukraine) (reg. no. 7203) to the requirements of Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002v710-18#Text>.
14. Baulin Y.V. Ensuring the rights and freedoms of citizens in the field of combating criminal offenses in conditions of war // Ukrainian criminal justice in conditions of war: materials of the VIII (XXI) Lviv Criminal Justice Forum (Lviv, June 9–11, 2022) / compiled by I. B. Gazdaika - Vasylyshyn Lviv: LvDUVS, 2022. 272 p.
15. On the defense of Ukraine: Law of Ukraine dated 06.12.1991 No. 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>.
16. Begunts A.O. Criminal law characteristics of civilian combat immunity // Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Law series. Vol. 72 (2). P. 114–119.
17. Text of the project of the new Criminal Code of Ukraine. As of 12/30/2022 URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2022/12/30/1-kontrolnyj-tekst-proektu-kk-30-12-2022.pdf>

The article was received by the editors 01.10.2022

The article is recommended for printing 17.11.2022